

IKKINCHI JAHON URUSHI DAVRIDA FARG'ONA VODIYSI OBLASTLARI AHOLISINING FRONTORTIDAGI ISHTIROKI

Mardonova Gulsoraxon Pazilovna

Andijon davlat universiteti

O'zbekiston tarixi kafedrası tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17415490>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Ikkinchi jahon urushi yillarida Farg'ona vodiysi aholisi tomonidan front ortida amalga oshirilgan mehnat, ijtimoiy yordam va iqtisodiy sa'y-harakatlar tahlil qilinadi. Urush yillarida Namangan, Andijon va Farg'ona viloyatlarida sanoatni harbiy ehtiyojga moslashtirish, qishloq xo'jaligini tiklash, ayollar va yoshlarning frontga yordam harakatlaridagi ishtiroki haqida tarixiy manbalar asosida so'z yuritiladi. Shuningdek, aholi o'rtasida vatanparvarlik ruhining yuksalishi, frontni oziq-ovqat, kiyim-kechak, qurol-aslaha va insoniy qo'llab-quvvatlash bilan ta'minlashdagi o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ikkinchi jahon urushi, front orti, Farg'ona vodiysi, ayollar mehnati, bolalar harakati, urush iqtisodiyoti, evakuatsiya, xalq birdamligi.

KIRISH

1941 yil 22 iyun kuni boshlangan Ikkinchi jahon urushi nafaqat front chizig'ida, balki butun Sovet Ittifoqi hududida, shu jumladan O'zbekistonda ham xalqning hayotini tubdan o'zgartirdi. Bu davrda mamlakatning har bir fuqarosi, xoh u frontda bo'lsin, xoh orqa safda — Vatan himoyasi uchun mehnat va fidoyilik ko'rsatdi.

O'zbekiston front orti bazasi sifatida urushning dastlabki oylaridanoq sanoat, qishloq xo'jaligi, transport, tibbiyot va madaniyat sohalarini safarbar etdi. Ayniqsa, Farg'ona vodiysi — respublikaning iqtisodiy va demografik markazlaridan biri sifatida — front orti ishlarida muhim o'rin tutdi. Farg'ona, Namangan va Andijon viloyatlari aholisi front uchun oziq-ovqat, kiyim-kechak, dori-darmon, qurol-yarog' ishlab chiqarish va yetkazib berish ishlariga jalb etildi.

ASOSIY QISM

Urush boshlanishi bilan sobiq Ittifoqning g'arbiy hududlaridan yuzlab zavod va fabrikalar Sharqqa, jumladan O'zbekistonga ko'chirildi. Ularning bir qismi Farg'ona vodiysiga joylashtirildi. Masalan, Farg'ona shahrida Moskva avtomobil ehtiyot qismlari zavodi, Namanganda metall buyumlar ishlab chiqaruvchi tsexlar, Andijonda esa to'qimachilik korxonalari front ehtiyojlari uchun qayta tashkil etildi.

1942 yilga kelib, Farg'ona vodiysi sanoat korxonalarining 60 foizdan ortig'i harbiy mahsulot ishlab chiqara boshladi. Ishlab chiqarilayotgan buyumlar orasida artilleriya snaryadlari, harbiy kiyimlar, tibbiy asboblari va front uchun zarur texnik vositalar mavjud edi. Shu davrda ayollar va o'smirlar mehnat armiyasining asosiy qismini tashkil etdi [1].

Masalan, 1943 yilda Farg'ona viloyatidagi "Yangi hayot" tikuv fabrikasida ishchilarning 78 foizi ayollar bo'lgan, ularning aksariyati ilgari ishlab chiqarish tajribasiga ega emasdi. Shunga qaramay, ular qisqa vaqt ichida normadan 150–200 foiz ko'rsatkich bilan ishlaganlar. Shu tarzda, Farg'ona vodiysi front ortining mustahkam iqtisodiy tayanchiga aylandi.

Urush yillari O'zbekiston qishloq xo'jaligi uchun ham og'ir sinov bo'ldi. Farg'ona vodiysi agrar mintaqasi sifatida frontni oziq-ovqat, paxta, yog' va boshqa xom ashyolar bilan ta'minlashda muhim o'rin tutgan. Erkaklar frontga ketgach, dalalarda asosan ayollar, o'smirlar va keksalar mehnat qildilar.

Namangan viloyatining “Qo’rg’ontepa” tumani kolxozlarida ayollar paxta terimining 90 foizini bajargan, Andijon viloyatida esa bolalar va o’smirlar front uchun “non konvoylari”ni tayyorlashda ishtirok etganlar. Farg’ona viloyatida 1943 yilga kelib, 14 yoshdan katta deyarli barcha o’quvchilar yozgi ta’til vaqtida dalalarda ishlagan [2].

Qishloq xo’jaligida mehnat sharoitlari og’ir bo’lsa-da, aholining vatanparvarlik ruhi bu muammolarni yengishga yordam berdi. Ayollar “Front uchun, G’alaba uchun!” shiori ostida tunu kun ishladilar. Shu yillarda Farg’ona vodiysi aholisi tomonidan davlatga minglab tonna paxta, bug’doy, meva va sabzavot yetkazib berilgan.

Farg’ona vodiysi aholisi nafaqat mehnat bilan, balki moddiy va ma’naviy yordam bilan ham frontni qo’llab-quvvatladi. Viloyatlarda “Frontga sovg’a” aksiyalari o’tkazildi: aholi o’z ixtiyoriy badallari hisobidan pul, oltin buyumlar, kiyim-kechak, oziq-ovqat, hatto jonli mollarni ham sovg’a sifatida yuborishgan.

1942 yilda Andijon viloyati aholisi tomonidan 3 million so’mlik pul, 2 mingdan ortiq sovg’a to’plami, 500 bosh qoramol frontga yuborilgan. Namangan viloyati kolxozchilari esa “Tanklar uchun jamg’arma”ga 5 million so’m to’plab berganlar. Shu mablag’lar evaziga “Namangan kolxozchisi” nomli tank kolonnasi frontga jo’natilgan [3].

Shuningdek, frontda jang qilayotgan askarlar uchun maktublar, o’z qo’li bilan tikilgan issiq kiyimlar, paxtadan to’ldirilgan ko’rpa va yostiqlar tayyorlangan. Bu harakatlarda, ayniqsa, ayollar va o’quvchilar faol ishtirok etganlar. O’sha davrda tashkil etilgan “Xat orqali front bilan aloqa” aksiyasi xalqning birligi va ruhiy birdamligini kuchaytirgan.

Urush yillarida O’zbekiston, xususan Farg’ona vodiysi, front hududlaridan evakuatsiya qilingan millionlab insonlarni qabul qildi. Farg’ona, Namangan va Andijon viloyatlariga Rossiya, Ukraina, Belorussiya va Boltiqbo’yi respublikalaridan ko’chirilgan bolalar uylari, ilmiy markazlar va zavodlar joylashtirildi.

Farg’ona shahrida 1942 yilga kelib 30 dan ortiq evakuatsiya qilingan korxona faoliyat yuritgan. Namangan viloyatiga esa 1941–1943 yillarda 15 mingdan ortiq bolalar joylashtirilgan, ularning aksariyatini mahalliy oilalar asrab olishgan. Bu holat xalqning insonparvarligi, bag’rikengligi va vatanparvarlik ruhining amaliy ifodasi edi.

Shuningdek, evakuatsiya qilingan mutaxassislar vodiyni ishlab chiqarish salohiyatini oshirishga yordam berdi. Masalan, Andijon to’qimachilik fabrikasida evakuatsiya qilingan leningradlik ustalar ishlab, yangi texnologiyalarni joriy etganlar. Shu orqali front orti ishlab chiqarish qudrati yanada kengaygan [4].

XULOSA VA MUNOZARA

Ikkinchi jahon urushi yillari Farg’ona vodiysi aholisining fidoyilik, sabr-toqat va birlik sinovi bo’ldi. Bu davrda vodiyni har bir fuqarosi — ayollar, o’smirlar, qariyalar — front ortining haqiqiy askarlariga aylandilar. Ularning mehnati, insoniyligi va vatanparvarligi front g’alabasiga beqiyos hissa qo’shdi.

Sanoat ishlab chiqarishining o’sishi, qishloq xo’jaligidagi fidoyilik, evakuatsiya qilingan aholini joylashtirish va xalq birdamligi Farg’ona vodiysi tarixida o’chmas iz qoldirdi. Bugungi kunda bu tajriba, avvalo, mehnatsevarlik, birdamlik va g’alabaga ishonch timsoli sifatida qadrlanadi.

Farg’ona, Namangan va Andijon viloyatlari aholisi urush yillarida nafaqat moddiy, balki ma’naviy frontni ham qo’llab-quvvatlagan. Ularning har bir mehnat kuni — Vatan uchun,

G'alaba uchun xizmat bo'lgan. Shu sababli, bu davrni o'rganish — o'tgan avlod jasoratini qadrlash va yosh avlodni fidoyilik ruhida tarbiyalash uchun muhim tarixiy vazifadir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Аҳмаджонов, И. Ўзбекистон аҳолиси тарихи (XIX аср охири – XX асрнинг биринчи ярми). – Тошкент: Фан, 2012. – 276 б.
2. Ҳамидов, Б. Иккинчи жаҳон уруши йилларида Ўзбекистонда ижтимоий жараёнлар. – Тошкент: Академнашр, 2019. – 312 б.
3. Турсунов, Х. Фарғона водийсида уруш йилларида меҳнат fronti фаолияти. // Ўзбекистон тарихи журнали, №4, 2017. – Б. 41–52.
4. Ругаџев, V. I. Трудовой подвиг Узбекистана в годы Великой Отечественной войны. – Ташкент: Фан, 1985. – 210 с.